

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองของชุมชนไทยมุสลิมในยุคการเมืองเลือกตั้ง” มีกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม
2. แนวคิดเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง
3. แนวคิดอำนาจนำ
4. หลักการแห่งความเป็นพี่น้องกันในอิสลาม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

Feldman and Arnold (อ้างถึงใน จารุณี พชรพิมานสกุล, 2542, น. 19-20) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า คือคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มาวมกันโดยลักษณะสำคัญคือ

1. มีปฏิสัมพันธ์กัน
2. รับรู้ว่าตนเองมีความสนใจ และเป้าหมายร่วมกัน
3. มารวมกันเพื่อความสำเร็จของกิจกรรมในการทำงาน

Marvin Shaw ให้ความหมายว่า คือ บุคคล 2 คนหรือมากกว่า ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะที่บุคคลแต่ละบุคคล มีอิทธิพลและได้รับอิทธิพล

ประมวลความหมายของคำว่ากลุ่ม สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่า คือคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มาวมตัวกัน โดยมีความสนใจและเป้าหมายร่วมกัน รวมถึงรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

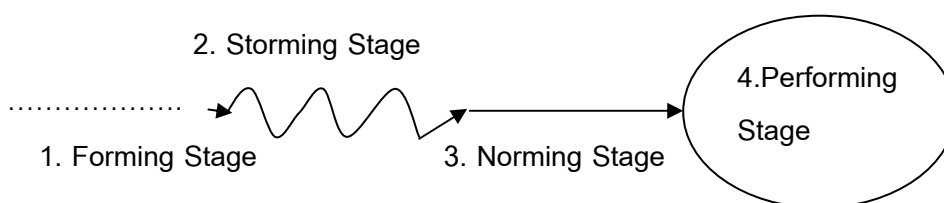
จากกลุ่มสู่เครือข่าย

ทันทีที่มนุษย์มารวมเป็นกลุ่ม จากนั้นกลุ่มจะค่อยๆ พัฒนาการไปตามลำดับอย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งขั้นตอนการพัฒนาการของกลุ่ม โดยเริ่มต้นจาก 1. ระยะก่อตั้ง (Forming Stage) เป็นระยะที่คนเพิ่งมาพบกันรวมกัน ยังไม่มีหัวหน้าหรือผู้นำ หรือบางที่เรียกว่าระยะที่มีการแข่งขัน และศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง (Individually Center or Competitive Phase) 2.ระยะต่อมา

คือ หัวเลี้ยวหัวต่อ (Storming Stage) แต่ละคนยังไม่ยอมตกลงกันได้ คอยจับผิด และคอยโต้เถียงกัน อาจเรียกว่า ระยะแห่งความขัดแย้ง หรือความคับข้องใจ (Conflict and Frustration Phase) จากนั้นก็จะเข้าสู่ 3. ระยะยินยอม (Norming Stage) สมาชิกเริ่มแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เรียนรู้อะไรจากกลุ่มมากขึ้น คนพูดมากพูดน้อยลง ใช้อารมณ์มากก็ลดลง จำนวนด้วยเหตุผล ค้นพบปทัสฐาน (Norm) ของกลุ่ม อาจเรียกว่า ระยะที่กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว (Group Harmony Phase) และระยะสุดท้าย 4. ระยะปฏิบัติการ (Performing Stage) เป็นระยะที่สมาชิกร่วมมือประสานงานกันเป็นอย่างดี บางทีเรียกว่า ระยะที่มีผลงานและยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง (Group-Centered Productive Phase) (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร จัตรศุภกุล, 2522, น. 3) พัฒนาการของกลุ่มดังที่กล่าวมา สามารถแสดงได้ด้วยภาพนี้

ภาพที่ 2.1

ระยะพัฒนาการของกลุ่ม

ที่มา : การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มชีวิต (น. 23), โดย จารุณี พัทธวิมานสกุล, 2542, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์.

หลังเกิดกลุ่มแล้วจะไปสู่การสร้างเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายกล่าวอย่างรวบรัดได้ว่าเป็น การที่กลุ่มหลายกลุ่มมารวมกัน และพร้อมจะให้ความช่วยเหลือกัน พัฒน์ บุญรัตพันธ์ (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2542, น. 270-274) กล่าวถึงการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่าย มี ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ผู้นำกลุ่ม 2) สมาชิกในกลุ่ม และ 3) สถานการณ์ในการเกิดกลุ่ม จากนั้นก็จะมาถึงขั้นตอนที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ระเบียบวินัย 2) วัตถุประสงค์ร่วมหรือผลประโยชน์ร่วม และ 3) กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และขั้นตอนที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม สรุปแล้ว ในขั้นที่ 3 การเจริญเติบโตของกลุ่มนั้น จะต้องพยายามเอากลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่มมาสนธิให้เข้ากัน จะต้องสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น เพื่อทำให้กลุ่มขยายตัวไปสู่ความเจริญเติบโตยิ่งขึ้น ซึ่งคือการกลายเป็นเครือข่ายนั่นเอง

แนวคิดเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง

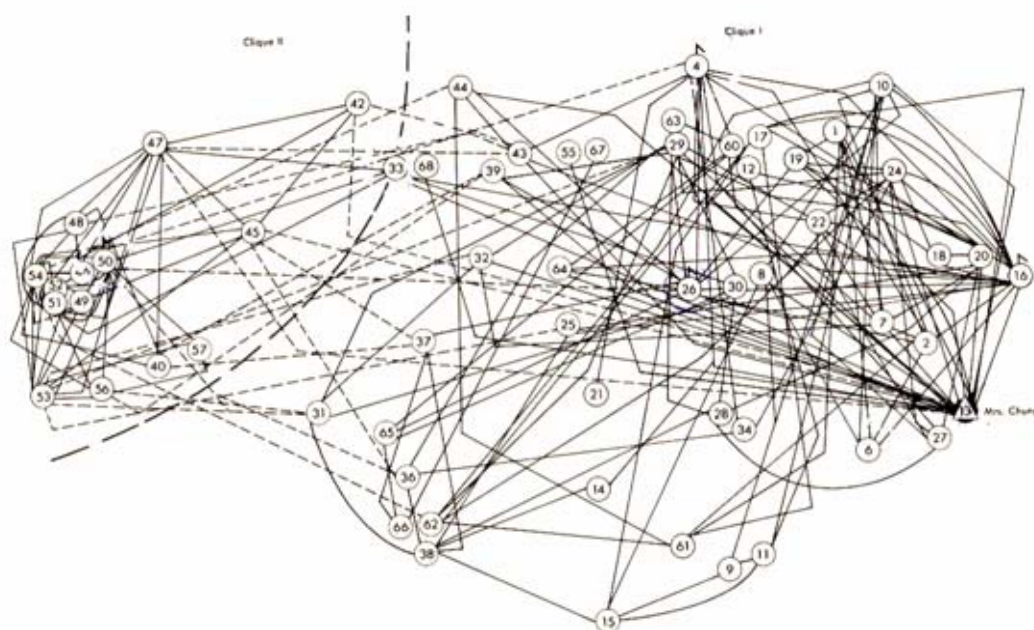
ก่อนอื่นจะกล่าวถึง “เครือข่ายการสื่อสาร” เป็นอันดับแรก เพื่อนำไปสู่ “เครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง” ต่อไป

ความหมายของเครือข่ายการสื่อสาร

Everett and Kincaid (1980, p. 75) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องเครือข่ายการสื่อสาร ได้ให้นิยาม คำนี้ โดยกล่าวถึงคุณลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารว่า ประกอบด้วย การติดต่อระหว่างปัจเจกชน ซึ่งเชื่อมโยงถึงกันด้วยแบบแผนการไหลเวียนของการสื่อสาร

Everett and (1980, pp. 1-30) ทั้งสองยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ of เครือข่ายการสื่อสารที่มีต่อสังคม อ้างอิงผลงานการวิจัยที่ศึกษาไว้ที่หมู่บ้าน “Oryu Li” ในเกาหลี โดยพบว่า เครือข่ายการสื่อสารของสตรี Mothers’ Club ที่มีสมาชิกเป็นผู้หญิงล้วน และมี Yang Soon Choi เป็นผู้นำ ก่อนหน้านั้นสตรี มีหน้าที่ชักชวนผู้คนในหมู่บ้านให้คุมกำเนิด เพื่อลดจำนวนประชากรลง ทั้งนี้ จากคำสั่งของรัฐบาลเมื่อปี ค.ศ. 1968 ก่อนที่สตรีจะหันมารับนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นตนเองในเวลาต่อมา คือ ตัวแปรสำคัญที่ผลักดันหมู่บ้านแห่งนี้ จากที่เคยล้าหลังให้กลับทันสมัย กลายเป็นหมู่บ้านตัวอย่างให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ได้เลียนแบบ จนได้รับการขนานนามว่า “Miracle Oryu Li” Rogers and Kincaid แสดงถึงเครือข่ายการสื่อสารของสมาชิกของสตรีแห่งนี้ ที่โยงใยถึงกันและกันอย่างเหนียวแน่น จนส่งผลให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนของเหล่าสมาชิกด้วยภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2
เครือข่ายการสื่อสารของสมาชิกสโมสร Mothers' Club

ที่มา : *Communication Network toward a New Paradigm for Research* (p. 28), by Everett M. Rogers and D. Lawrence Kincaid, 1980, New York: Free Press.

ด้านนักวิชาการไทย พัทณี เที่ยจรรยา (2541, น. 43) นิยามคำ ๆ นี้ว่า หมายถึงระบบการแพร่ กระจายข้อมูลในบรรดาสมาชิกของกลุ่ม โดยเครือข่ายการสื่อสารนี้ มีลักษณะต่างจากช่องทางการสื่อสาร ซึ่งเป็นเพียงตัวกลางการสื่อสารระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร

ขณะที่สมสุข หินวิมาน, กำจร หลุยยะพงษ์ และเกียรติชัย อิศรเดช (2547, น. 10) กล่าวถึงคำ ๆ นี้ว่า คือ เส้นสายความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงคน ๆ หนึ่งเข้ากับคนอื่น ๆ ในชุมชนท้องถิ่น โดยผ่านกลไกการสื่อสารที่มีลักษณะเปิดโอกาสของการเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการแสดงออก ซึ่งการมีตัวตนของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและเหมาะสมแก่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวชุมชน

จะเห็นได้ว่า นักวิชาการจำนวนมากมีการให้นิยามที่หลากหลายไปตามแนวคิดของแต่ละคน แต่สามารถสรุปเป็นภาพกว้าง ๆ ได้ว่า เครือข่ายการสื่อสารหมายถึง การไหลเวียนของ

ข่าวสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มและนอกกลุ่ม ที่เชื่อมโยงผู้คนเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกัน

ความหมายของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง

เมื่อนำคำว่า “ข่าวสารทางการเมือง” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง ข้อเท็จจริง (Fact) เหตุการณ์ที่มีความน่าสนใจ (Interest) และมีความสำคัญ (Significance) โดยเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของรัฐบาล พรรคการเมืองทั้งของฝ่ายค้านและรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา การทุจริต คอร์รัปชัน กลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ เป็นต้น มาสนธิรวมกันกับคำว่า “เครือข่ายการสื่อสาร” นั่นก็คือ “เครือข่ายการสื่อสาร” + “ข่าวสารทางการเมือง” สามารถสรุปความหมายของ “เครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง” ได้ว่า แบบแผนการไหลเวียนของข่าวสาร ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในด้านใดด้านหนึ่ง ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มทั้งในและนอกชุมชน ที่เชื่อมโยงผู้คนเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกัน

การเกิดขึ้นของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง

ในส่วนนี้จะใช้หลักการเดียวกับเครือข่ายการสื่อสาร สามารถแบ่งการเกิดขึ้นออกได้เป็น 2 ลักษณะ (พัชนี เที่ยจรรยา, 2541, น. 43) คือ

1. เครือข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นเอง (Emergent Communication Network) หรือเครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Network) เกิดขึ้นจากการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งไม่มีใครได้รับมอบหมาย หรือบังคับให้ใช้การติดต่อผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งอย่างตั้งใจ ตรงกันข้ามเครือข่ายเหล่านี้เกิดขึ้น เมื่อสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างอิสระ ในอัตราความถี่และความเข้มข้นของการสื่อสารต่าง ๆ กัน โดยเมื่อเวลาผ่านไป เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองนี้จะค่อยๆ กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ (Unstructured) ในที่สุด

2. เครือข่ายการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Network) หรือเครือข่ายการสื่อสารที่ได้ถูกกำหนดไว้ (Prescribed Communication Network) เป็นประเภทของการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายที่ได้มีการวางแผนอย่างแน่นอน ดังนั้น เครือข่ายเหล่านี้มีโครงสร้างที่มีแบบแผน

การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง

เช่นเดียวกัน สำหรับการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง จะยึดหลักการเดียวกันกับการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร สามารถประมวลคำนิยามได้ ดังนี้

Rogers and Kincaid (1980, p. 82) ให้ความหมาย การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร ว่าเป็นวิธีการ ศึกษาโครงสร้างการสื่อสารในระบบ เพื่อเข้าใจถึงการสร้างความผูกพันของปัจเจกชน เข้ากับหมู่คณะ โดยการวิเคราะห์การไหลของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็น หน่วยสำหรับการวิเคราะห์

ด้าน พรณศิริ จิตรรัตน์ (2544, น. 27) สรุปคำนี้เอาไว้ว่า เป็นโครงสร้างของการสื่อสารในระบบ อันประกอบด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงของสมาชิกภายในเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิก อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล กับลักษณะการไหลเวียนของข่าวสาร โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในเครือข่าย

ปกติแล้ว การวิเคราะห์ที่ว่าจะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1. การวิเคราะห์ลักษณะเครือข่ายและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร 2. การวิเคราะห์บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย และ 3. การวิเคราะห์ Network Descriptors แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จะใช้เพียง 2 องค์ประกอบแรกเท่านั้น เพื่อมาทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองของชุมชนไทยมุสลิม เนื่องจากองค์ประกอบที่ 3 มีความซับซ้อนเกินไป ไม่เหมาะสมกับหัวข้อของการวิจัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ค่อนข้างอ่อนไหวในสถานการณ์ปัจจุบัน

1. การวิเคราะห์ลักษณะเครือข่ายและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร

Harold (อ้างถึงใน จารุณี พชรพิมานสกุล, 2542, น. 30-33) ทดลองทำการวิจัย โดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบ พบว่า การสื่อสารแยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1.1 การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะที่ว่าจะมีคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางของการสื่อสาร สมาชิกไม่สามารถติดต่อกันได้โดยตรงแต่ต้องมีคนกลาง

1.2 การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มสามารถสื่อสารติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีการตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมาก เพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ผลที่ออกมาจะได้ทั้งผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม หมายถึง การสื่อสารแบบนี้คำนึงถึงการเอาใจใส่ผู้ทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ขวัญและกำลังใจของกลุ่มด้วย

รูปแบบการสื่อสารทั้ง 2 แบบยังมีรายละเอียดแยกย่อยออกไป ดังนี้

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication)

1.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) คือ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การประสานงานและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นการยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสาร เพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 1 คน หรือ 2 คนที่ต่อจากเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ ตำแหน่งศูนย์กลางอาจเป็นตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดก็ได้

ภาพที่ 2.3

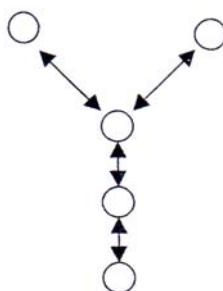
เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่

1.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกที่อยู่ตรงกลางเพียง 2 คน ทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้จากสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่นอกกรอบ การสื่อสารแบบนี้เหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่า เพราะข้อมูลสามารถผ่านทิศทางต่าง ๆ ได้มากกว่า โดยปกติบุคคลที่อยู่ตรงกลางเพียง 1 คนหรือ 2 คนเท่านั้นที่จะพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารแบบนี้ ส่วนที่เหลือมักไม่พอใจ รูปแบบการสื่อสารแบบนี้จะเกิดขึ้นกับกลุ่มที่สมาชิกเพียง 1 คนหรือ 2 คน เท่านั้น ที่เต็มใจจะรับทำงานและรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน ในขณะที่ส่วนที่เหลือของกลุ่มไม่ยอมรับ

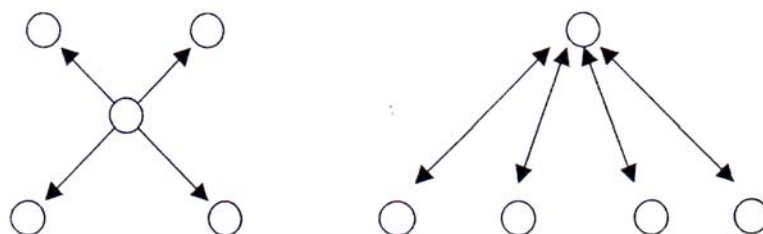
ภาพที่ 2.4

เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย

1.3 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่รวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากที่สุด สมาชิกคนหนึ่งรับข่าวสารจากสมาชิกคนใดคนหนึ่ง แล้วส่งข่าวสารไปยังสมาชิกคนอื่น บุคคลที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่ม เครือข่ายการสื่อสารแบบนี้สามารถจัดระบบและสร้างผลงานได้ดีที่สุด

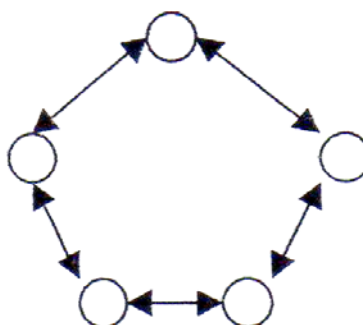
ภาพที่ 2.5
เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Network)

2.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากตนทั้งสองข้าง ทุกคนพอใจและมีสถานะเท่าเทียมกัน ไม่มีสมาชิกคนใดเป็นศูนย์กลางของกลุ่มหรือเป็นผู้นำกลุ่ม แต่จะขาดวินัยและทำงานได้ช้า

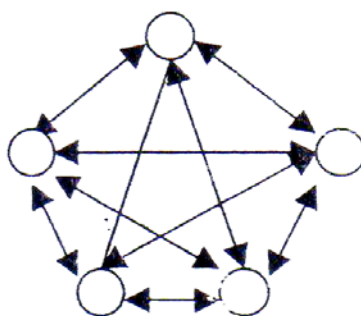
ภาพที่ 2.6
เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม

2.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกทุกคนติดต่อกันได้ถึงกันหมด เปิดโอกาสให้มีปฏิกริยาย้อนกลับได้สูงสุด โดยไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ และอาจจัดได้ว่าเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ในการติดต่อสื่อสารของสมาชิกภายในเครือข่าย

ภาพที่ 2.7

เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง

2. การวิเคราะห์บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย

นอกเหนือจากการวิเคราะห์ลักษณะเครือข่ายและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารภายในกลุ่ม ยังมีเรื่องของความแตกต่างของบทบาทของบุคคลในเครือข่ายการสื่อสาร ที่เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารอีกด้วย

Monge (Qouted in Benno H., Siginitzer, & Olson, 2009, p. 97) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเครือข่ายการสื่อสารอีกผู้หนึ่งแบ่งบทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย ดังนี้

1. Membership Role คือ มีสถานะเป็นสมาชิกธรรมดาในเครือข่าย
2. Laision Role คือ สมาชิกที่เชื่อมโยงกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายเข้าด้วยกัน
3. Star Role คือ สมาชิกที่รู้จักกับคนอื่นภายในเครือข่ายเป็นจำนวนมาก
4. Isolate Role คือ สมาชิกที่เชื่อมโยงกับคนอื่นภายในเครือข่ายเพียงเล็กน้อย

เท่านั้น

5. Boundary-Spanning Role คือ สมาชิกที่เชื่อมโยงเครือข่ายของตนเองกับสิ่งแวดล้อมภายนอก

Hellweg ขยายรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกภายในเครือข่ายออกไปอีก ดังนี้

- Laision role ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลย laision role ทำหน้าที่เช่นเดียวกับคนส่งข่าว (Messenger) และมักเป็นแหล่งเริ่มต้นของข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เพราะเป็นผู้ควบคุมการไหลของข่าวสารภายในเครือข่าย

- Bridge ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ Laision แต่เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยข่าวสารที่ไหลผ่าน Bridge นั้นมีโอกาสที่จะเกิดการบิดเบือนได้สูงกว่า Laision

- Gatekeeper Role ทำหน้าที่เป็นเครื่องกรองข้อมูลข่าวสารทั้งที่รับเข้ามาในเครือข่ายและส่งออกนอกเครือข่าย โดยการเป็นผู้ตัดสินใจว่า ข้อมูลข่าวสารใดควรจะผ่านเข้าออก ซึ่งทำให้ Gatekeeper Role เป็นผู้มีอิทธิพลในเครือข่าย

- Isolate Role เป็นปัจเจกบุคคลที่ทำการสื่อสารค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในเครือข่าย ซึ่งอาจเกิดจากการมีหน้าที่เฉพาะเจาะจงภายในเครือข่าย อันเป็นหน้าที่ที่ไม่จำเป็นต้องสื่อสารกับสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในเครือข่ายมากนัก

- Boundary-Spanning หรือ Cosmopolite ทำหน้าที่เชื่อมต่อเครือข่ายของตนเองกับสิ่งแวดล้อมภายนอก (พรณศิริ จิตรัตน์, 2544, น. 32)

ข้อแตกต่างระหว่าง Monge กับ Hellweg คือ Hellweg ได้เพิ่ม Bridge Role เข้าไป เพื่อแยกแยะให้เห็นชัดเจนว่าลักษณะของข่าวสารที่ไหลผ่าน Laision กับ Bridge แตกต่างกัน โดยข่าวสารที่ไหลผ่าน Bridge มีโอกาสถูกบิดเบือนมากกว่า อันเนื่องมาจาก Bridge เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในเครือข่ายอยู่

นอกจากนี้ ลักษณะความสัมพันธ์ที่ Laision กับ Bridge มีกับสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในเครือข่ายก็แตกต่างกัน เนื่องจาก Laision ถือว่าไม่มีกลุ่มสังกัดภายในเครือข่าย ดำเนินบทบาทอย่างอิสระ ในขณะที่ Bridge เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในเครือข่าย

แนวคิดอำนาจนำ

แนวคิดอำนาจนำ หรือ Hegemony มีการเรียกชื่อนี้ในภาษาไทยในหลายชื่อด้วยกัน คือ การครองความเป็นใหญ่ การครองความเป็นเจ้า แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำว่า อำนาจนำ ซึ่งเป็นคำที่ประดิษฐ์ขึ้นโดย เกษียร เตชะพีระ (2550, น. 6)

ที่มาของคำว่าอำนาจนำ

อำนาจนำที่รู้จักกันทั่วไปในระยะหลังนั้น มาจากแนวคิดของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ค.ศ. 1891-1937 นักทฤษฎีและนักปฏิวัติสังคมนิยมชาวอิตาลี ซึ่งวิพากษ์แนวคิดของคาร์ล ไฮน์ริช มาร์กซ์ (Karl Heinrich Marx) แบบดั้งเดิมว่าให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจมาก จนไม่เห็นความสำคัญของปัจจัยทางการเมืองและวัฒนธรรม ทำให้บางทีชนชั้นล่างที่ถูกข่มขี่มาปฏิวัติกลับต้องพ่ายแพ้ไปในท้ายที่สุด เพราะการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนจิตสำนึกของสังคมในทางการเมืองและวัฒนธรรมด้วย โดยเฉพาะการเปลี่ยนอำนาจนำ

ความหมายของอำนาจนำ

อำนาจนำ หมายถึง การใช้อำนาจของกลุ่ม ชนชั้นใด ๆ เพื่อสร้างภาวะการครอบครองความคิด และมีอำนาจเหนือกลุ่มหรือชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม โดยที่การใช้อำนาจดังกล่าวนั้นปราศจากการใช้ความรุนแรง หรือการบังคับในเชิงกายภาพ แต่เป็นการใช้อำนาจผ่านทางกลไกชนิดต่างๆ เพื่อครอบครองความคิด โน้มน้าว และทำให้เกิดการยอมรับ เพื่อก่อให้เกิดขึ้นซึ่งความยินยอมพร้อมใจ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพลังทางสังคมและชนชั้นต่าง ๆ โดยที่ผู้คนในกลุ่มหรือชนชั้นที่ถูกกระทำนั้นไม่ทราบ หรือไม่สามารถตระหนักได้ว่า ตนได้ถูกครอบครองความคิดไปแล้ว การดำเนินการเพื่อสร้างการครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้น ต้องอาศัยกลไกต่างๆ เพื่อปฏิบัติการ เช่น การใช้สื่อ และสถาบันต่าง ๆ หรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่สามารถนำมาใช้เพื่อโน้มน้าวชักจูงและครอบงำทางความคิดได้ (วัชรพล พุทธรักษา, 2550, น. 6)

หลักการแห่งความเป็นพี่น้องกันในอิสลาม

แม้ชาวไทยมุสลิมในปัจจุบัน จะมีที่มาที่ไปแตกต่างกันในทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ แต่ภายใต้หลักการแห่งความเป็นพี่น้องกันในอิสลาม มุสลิมทั้งหลายต่างล้วนเป็นพี่น้องกัน

มุสลิมในไทย

จรัญ มะลูลีม กล่าวถึงความเป็นมาของมุสลิมในไทยว่า ดินแดนที่รับวัฒนธรรมด้านศาสนาอิสลามในช่วงแรก ๆ คือ บริเวณทางใต้สุดของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี และหากถือกรุงสุโขทัย (ราว 1800) เป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ไทย ถือได้ว่าศาสนาอิสลามได้เข้ามาในไทย ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ปัจจุบันชาวมุสลิมที่เข้ามาอยู่ในไทยจะมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากหลายแห่ง โดยมีทั้งหมด 6 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

พวกที่ 1 มีเชื้อสายมลายู

มุสลิมกลุ่มนี้เป็นชาวมุสลิมกลุ่มใหญ่ที่สุดในไทย ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณชายแดนภาคใต้ของไทยในปัตตานี นราธิวาส ยะลา และบางส่วนของสตูลและสงขลา ที่อยู่ยาก็เป็นที่ที่มีชาวมุสลิมอยู่มากถึง 160,000 คน โดยถูกกวาดต้อนมาไว้ในพื้นที่ดังกล่าว ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 นอกจากนี้ จะมีมากในแถวนครนายก ฉะเชิงเทรา และนนทบุรี ส่วนในกรุงเทพมหานคร ไปตั้งรกรากอาศัยอยู่ในที่หลาย ๆ แห่ง เช่น ธนบุรี สีแยกบ้านแขก ทุ่งครุ พระประแดง บางคอแหลม มหานคร พระโขนง คลองตัน มีนบุรี หนองจอก เป็นต้น

พวกที่ 2 มีเชื้อสายมาจากเปอร์เซีย

มุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษอาหรับเปอร์เซีย หรืออิหร่าน ชาวอาหรับเปอร์เซียนี้ได้ติดต่อค้าขายกับคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวเปอร์เซียได้เข้ามาค้าขายในไทย และตั้งหลักแหล่งอยู่ทางใต้ของไทยด้วย ชาวเปอร์เซียจะนับถือศาสนาอิสลามทั้งนิกายสุนนีและชีอะห์ ชาวมุสลิมจากเปอร์เซียที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ไทย ได้แก่ ชัยค์ (เจก) อะห์มัด กูมี (Shieak Ahmad Qumi) เข้ามาไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ก่อน พ.ศ. 2143) โดยท่านผู้นี้ นำศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์มาเผยแพร่เป็นครั้งแรกในประเทศไทยในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม Shieak Ahmad Qumi เจริญรุ่งเรืองในทางราชการในราชสำนักของไทย ได้รับยศเทียบเท่าเจ้าพระยา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพาณิชย์ ช่วยปรับปรุงราชการด้านกรมท่าขวา และได้เป็นจุฬาราชมนตรี มีหน้าที่เก็บภาษีสินค้าเข้าออก ดูแลการเดินทางระหว่างประเทศ และดูแลกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย ท่านผู้นี้เป็นต้นตระกูลบุญนาค บุญยรัตพันธุ์ ศรีเพ็ญ สุคนธาภิรมย์ เป็นต้น ขณะนี้มุสลิมนิกายชีอะห์จากเปอร์เซียจะอยู่กันมากย่านเจริญพาสณ์ ฝั่งธนบุรี

พวกที่ 3 มีเชื้อสายชาว

มุสลิมที่มีบรรพบุรุษจากชาว จากหลักฐานที่ค้นพบถ้วยชามสังคโลกในอินโดนีเซีย เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ไทยกับอินโดนีเซียมีความสัมพันธ์อันยาวนานตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ในสมัย

อยุธยา นั้นมีชาวชวามาตั้งหลักแหล่งอยู่เช่นเดียวกัน ทว่าเรื่องราวของชาวชวาไม่ได้ปรากฏขึ้นอีก ในประวัติศาสตร์ของไทย คาดว่าชาวชวาคงถูกกลืนหายไปกับชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานยืนยันว่าชาวชวาเข้ามาไทยอีกในสมัยรัชกาลที่ 5 การที่ชาวชวาเข้ามามีสาเหตุมาจากการทำมาหากิน เพราะค่าจ้างในไทยสูงกว่าในชวาถึง 3 เท่า และในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวชวาถูกญี่ปุ่นเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟสายมรณะ เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม ชาวชวาก็หนีมาอาศัยอยู่ในไทย ไม่ยอมกลับอินโดนีเซีย ปัจจุบันในกรุงเทพฯ จะมีมุสลิมเชื้อสายชวามาก รองจากเชื้อสายมาเลย์เท่านั้น โดยตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ท้องที่เขตพระราชวัง ชะงศคราม บางขุนพรหม สามเสน ดุสิต นางเลิ้ง ประแจจีน บ้านทวยหาทร บางรัก พายัพบุรี สำราญราษฎร์ เป็นต้น

พวกที่ 4 มีเชื้อสายมาจากจาม-เขมร

มุสลิมที่มีเชื้อสายมาจากจาม-เขมร ในอดีตนั้นจามีประเทศเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันเหลือเพียงแต่เผ่าพันธุ์ ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ทหารอาสาจากเขมรที่นับถือศาสนาอิสลามได้เข้ามาอาสารบกับข้าศึกของไทย เหตุที่ทหารอาสาจามเข้ามาประเทศไทย เนื่องจากอาณาจักรจัมปาของจามถูกเวียดนามรุกราน ชาวจามส่วนหนึ่งจึงอพยพหนีเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 นั้น แยกจามบางคนตกเป็นเชลยเช่นเดียวกับคนไทย บางคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามคลองแสนแสบที่เรียกว่า เจริญผล ในสมัยรัชกาลที่ 5 พวกจามจำนวนหนึ่งอพยพตามเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ผู้สำเร็จราชการเมืองเขมรเวลานั้นเข้ามา บริเวณที่แยกจามตั้งหลักแหล่งอยู่เวลานี้ได้แก่ บริเวณบ้านครัว ตั้งแต่เจริญผลฝั่งตรงข้ามสนามกีฬาแห่งชาติไปจรดอุรุพงษ์ หลักแหล่งที่อื่นก็มีมัสยิดวัดสุวรรณ ถนนเจริญนคร ตำบลน้ำเขียว อ. แหลมฉบัง จ. ตราด และที่พุมเรียง จ. สุราษฎร์ธานี

พวกที่ 5 มีเชื้อสายมาจากเอเชียใต้ จากอินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ และอัฟกานิสถาน

ชาวมุสลิมเชื้อสายเอเชียใต้ มีหลักฐานว่าในสมัยอยุธยา ชาวอินเดียได้เข้ามาค้าขายในประเทศไทยจนมั่งคั่งร่ำรวย ในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเปิดทำสัญญากับมหาอำนาจตะวันตก ได้มีมุสลิมจากอินเดีย ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน ได้เข้ามาขอเป็นคนในบังคับของอังกฤษ เพราะเชื่อว่าจะทำการค้าได้สะดวก คนในบังคับต่างชาติเหล่านี้มาตั้งรกรากอยู่ในกรุงเทพฯ แถบบางรัก มหานคร ราชวงศ์ สามเสน เยาวราช วรจักร สีสม และบางส่วนอพยพไปขายผ้าตามต่างจังหวัด ปัจจุบันคนพวกนี้ตั้งรกรากอยู่ทั่วประเทศ และได้แต่งงานกับผู้หญิงพื้นเมืองและมีอาชีพค้าขายโดยทั่วไป

พวกที่ 6 มีเชื้อสายมาจากจีน

มุสลิมที่มีเชื้อสายมาจากจีนเข้ามาประเทศไทยทางชายแดนภาคเหนือ โดยตั้งรกรากอยู่ในเชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ จีนฮ่อมุสลิมเข้ามาประเทศไทยครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนสาเหตุที่เข้ามาในประเทศไทยนั้น น่าจะเนื่องมาจากการถูกฮือของมุสลิม ในปี พ.ศ. 2498 เพราะไม่พอใจการปกครองของจีน ทำให้จีนฮ่อถูกสังหารเป็นจำนวนมาก การอพยพครั้งต่อมามีขึ้นในปี พ.ศ. 2493 เมื่อประเทศจีนเป็นคอมมิวนิสต์ กองพล 93 ที่เป็นทหารของเจียงไคเช็คแห่งก๊กมินตั๋ง ไม่อาจอยู่ในประเทศจีนต่อไปได้ จึงอพยพมาที่ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

ความเป็นพี่น้องกันในอิสลาม

ความผูกพันที่ยังรากลึกอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อย่างหนึ่งก็คือ ความรักระหว่างพี่น้อง อิสลามได้นำเอาความรู้สึกผูกพันเช่นนี้มาใช้ประโยชน์ เพื่อก่อให้เกิดพลังในสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นไปในทางที่ดี โดยถือว่ามุสลิมผู้มีศรัทธาทั้งหมดคือพี่น้องกัน ไม่ว่าเขาจะอยู่ในชุมชนใด ประเทศใด ห่างไกลกันเพียงใดก็ตาม ฉะนั้น ความรู้สึกของมุสลิมจะไม่แยกกันไปตามประเทศที่เขาอยู่หรือตามชาติที่เขาถือกำเนิดมา ประเทศมิใช่ปัจจัยที่ทำให้เขาแตกต่างกันหรือแบ่งแยกกัน ศาสนาและความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวกันเท่านั้นที่สำคัญ ข้อนี้มีประจักษ์พยานอย่างแลเห็นได้ชัดอยู่ในพระมหาคัมภีร์กุรอ่าน ซึ่งได้กล่าวว่า “บรรดาผู้ศรัทธาก็คือพี่น้องกัน ดังนั้น จงสร้างความสันติขึ้นระหว่างพี่น้องของเจ้า และจงยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า เพื่อว่าพระองค์จักทรงเมตตาเจ้า” (บทอัลหุญรอต โองการที่ 10)

จงยึดมั่นในสายเชือกของอัลลอฮ์โดยพร้อมเพรียงกัน และจงอย่าแตกแยกกัน จงระลึกถึงความโปรดปรานของพระองค์ที่มีต่อพวกเจ้า เมื่อยามที่พวกเจ้าเป็นศัตรูต่อกันและกันแล้ว พระองค์ได้ทรงผนึกหัวใจของพวกเจ้าเข้าด้วยกัน ดังนั้น ด้วยความเมตตาของพระองค์ พวกเจ้าจึงกลายเป็นพี่น้องกัน (บทอาลิอิมรอน โองการที่ 103) (จรัญ มะลูลีม และคณะ, 2538, น. 30)

ท่านศาสดาแห่งอิสลามได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมไว้ ดังต่อไปนี้

ผู้เป็นมุสลิมควรจะลดละให้แก่ความผิดพลาดของพี่น้องร่วมศาสนาของเขา ควรเมตตาสงสาร เมื่อพี่น้องร่วมศาสนาได้รับความเดือดร้อน ควรรักษาความลับของเขาไว้ ไม่คอยจับผิดเขา รับการขอโทษจากเขา ปกป้องเขาจากผู้ประสงค์ร้าย และผู้ที่คอยจับผิด ทำตัวเป็นที่ปรึกษาแก่เขา และรักษาความสัมพันธ์อันเป็นมิตรกับเขาไว้ เมื่อพี่น้องร่วมศาสนาเจ็บป่วยลงก็ควรไปเยี่ยมเยียน ควรรับของขวัญ

จากเขาและตอบแทนสิ่งที่เขาให้ ควรขอบคุณในความกรุณาของเขาและพูดกับเขาดี ๆ ควรเป็นมิตรกับเพื่อนฝูงของเขา ไม่ละทิ้งเขา ในยามที่เขาได้รับความเดือดร้อน ปรารถนาแทนเขาในสิ่งเขาปรารถนา และรังเกียจแทนเขาในสิ่งที่เขารังเกียจ (จรัญ มะลูลีม และคณะ, 2538, น. 30)

นอกจากนั้น อิสลามยังกำหนดหน้าที่ของมุสลิมที่พึงมีต่อกันไว้ด้วยว่า เขาจะต้องช่วยเหลือพี่น้องร่วมศาสนาในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งในด้านการเงินด้วย คำสอนทางศาสนาได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องนี้ ซึ่งได้ช่วยเจือจุนชีวิตของผู้ยากแค้นขาดแคลน และสร้างความรักใคร่ และการผินักกำลังในหมู่มุสลิม สิ่งนี้อิสลามถือว่าเป็นลักษณะอันสำคัญของมุสลิมผู้มีศรัทธาทุกคน และถือว่าเขาจะได้รับรางวัลตอบแทนจากพระผู้เป็นเจ้า

ท่านศาสดาแห่งอิสลามได้กล่าวแก่ท่านอะลีบุตรเขยของท่าน ดังนี้

การกระทำที่ถือว่าดีที่สุดนั้นมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน ประการแรกคือ การปฏิบัติต่อผู้คนด้วยความเสมอภาคและยุติธรรม ประการที่ 2 คือ การช่วยเหลือพี่น้องร่วมศาสนาของเขา รวมทั้งในด้านเศรษฐกิจด้วย ประการที่ 3 ก็คือการรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าอยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างใดก็ตาม (จรัญ มะลูลีม และคณะ, 2538, น. 31)

ท่านอะลีเองก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “การแสดงความยินดีเป็นมิตรต่อพี่น้องร่วมศาสนา และช่วยเหลือเขาในหนทางแห่งพระผู้เป็นเจ้า จักเพิ่มพูนความรุ่งเรืองให้แก่ชีวิตของผู้อื่น”

อาจกล่าวได้ว่าอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนถือเป็นหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติในเรื่องความเป็นมิตรและความเป็นพี่น้อง โดยที่มุสลิมควรช่วยพี่น้องร่วมศาสนาของเขา ในยามที่คนเหล่านั้นประสบความทุกข์ยากและเดือดร้อน ควรเสียสละทรัพย์สินส่วนหนึ่งของเขาให้แก่ผู้ขาดแคลนและผู้ที่เขาควรช่วยเหลือ ควรไปเยี่ยมเยียนมุสลิมที่เจ็บป่วยและปลอบโยนเขา ควรเอาใจใส่ดูแลเด็กกำพร้าและเด็กที่ไร้ญาติขาดมิตร และควรเข้าร่วมในการสร้างรากฐานแห่งสวัสดิการสังคม

นักการศาสนาหลังสมัยของท่านศาสดาเชื่อว่า

หน้าที่อันหนึ่งซึ่งผู้มีศรัทธาทุกคนต้องปฏิบัติต่อพี่น้องร่วมศาสนาของเขาก็คือ ต้องรักเขาอย่างจริงใจ ต้องช่วยเหลือเขาทางการเงิน ต้องแสดงความเป็นมิตรต่อเขา และช่วยเหลือเขา เมื่อเขาถูกผู้ใดกดขี่ ผู้มีศรัทธาย่อมจะไม่อยู่ยุดิธรรมต่อพี่น้องร่วมศาสนาของเขา ไม่หลอกลวงหรือทรยศต่อเขา และไม่ยอมให้ใครพูดจาให้ร้ายหรือโกหกหลอกลวงให้เขา (จรัญ มะลูลีม และคณะ, 2538, น. 31)

คำสอนเหล่านี้ได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของมุสลิมอย่างแน่นแฟ้น เสียจนเราไม่อาจเปรียบเทียบความประพฤติของเขากับศาสนิกชนอื่น ๆ ได้ กฎเกณฑ์เหล่านี้ได้รับการปฏิบัติตามมาเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว และได้ก่อให้เกิดผลอันน่าพึงพอใจขึ้น มันมิใช่เป็นกฎเกณฑ์ที่สักแต่เขียนไว้เท่านั้น แต่ยังได้รับการปฏิบัติตามอย่างเต็มที่ด้วย (จรัญ มะลูลีม และคณะ, 2538, น. 30-31)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีการศึกษาที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์กับการวิจัยครั้งนี้ได้ ดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชอำนาจนำ

งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชอำนาจนำ (Royal Hegemony) ปรากฏอยู่ในงานวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์ (2547) เรื่อง "โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำ (2494-2546)" ชนิตาได้ศึกษากระบวนการสถาปนาพระราชอำนาจนำ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านการดำเนิน "โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ในบริบทประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ นับแต่ปี 2494-2546 โดยนำแนวคิดอำนาจนำของอันโตนิโอ กรัมสกี และซานทาล มูฟฟ์ มาใช้เป็นกรอบการศึกษา

เกษียร เตชะพีระ กล่าวถึงพระราชอำนาจนำในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เอาไว้ว่า

โครงการพระราชดำริ ซึ่งปัจจุบันมีสามพันกว่าโครงการ เป็นตัวอย่างรูปธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ในหลวงทรงเป็นห่วงและใกล้ชิดราษฎร โครงการนี้สร้างอำนาจนำทั้งในแง่ประโยชน์ในความเป็นจริงคือ เป็นโครงการที่ดูแลให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข และในแง่ของการเกิดพระบรมฉายาลักษณ์ทุกแห่งหนที่พระองค์เสด็จฯ แม้แต่สถานที่ อันห่างไกลทุรกันดาร ทำให้ได้เห็นภาพพระองค์บ่อยมาก จนเราเกิดความรู้สึกอุ่นใจว่า เราสามารถเข้าถึงพระองค์ได้ และพระองค์ทรงใส่พระทัยดูแลแนะนำเราไม่เคยห่าง (เกษียร เตชะพีระ, 2550, น. 6)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเมืองในยุค พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ขณะที่ในส่วนนี้ มีงานวิจัยของ เกษียร เตชะพีระ (สิงหาคม 2550) “จากระบบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิฤตประชาธิปไตยไทย” ในงานวิจัยชิ้นนี้ เกษียรได้บรรยายและวิเคราะห์ วิเคราะห์ความเป็นมา การบริหารประเทศ และการสิ้นอำนาจของรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แห่งพรรคไทยรักไทย (กุมภาพันธ์ 2544-กันยายน 2549) ในบริบทของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์นักศึกษาประชาชนลุกฮือโค่นรัฐบาลทหารเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา โดยให้ความสำคัญกับความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และการเมืองวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การก่อตัวของระบอบเลือกตั้งไทย และพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน รวมทั้งวิฤตเศรษฐกิจและการปฏิรูปการเมืองใน 2540 อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่แวดล้อม กำกับ จำกัด กัดดัน และปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ให้ระบอบทักษิณก่อตัวขึ้น และถูกโค่นไปในที่สุด

ที่น่าสนใจสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ก็คือ ในส่วนท้ายของงานวิจัย เกษียรได้บรรยายกระบวนการโค่นรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จากกันยายน 2548-กันยายน 2549 ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปราบปรามการฉ้อฉล ล้มทองกุล และพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือนัยหนึ่งขบวนการมวลชนชาตินิยมประชาธิปไตย 2) ตัดการวิวัฒน์ และ 3) กองทัพวิวัฒน์กับรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) พร้อมกับมีการวิเคราะห์วิจารณ์ลักษณะแนวโน้มการเมืองไทยหลังรัฐประหาร ภายใต้การปกครองของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร

ในงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร มีการศึกษาเครือข่ายการสื่อสารในแง่ภูมิวัฒนธรรมชุมชนของ สมสุข หินวิมาน, กำจร หลุยยะพงศ์ และ เขียวชัย อิศรเดช (2547, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารกับศักยภาพการดำรงอยู่ของชุมชน ศึกษากรณี ต.ทุ่งขวาง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี” ซึ่งใช้เวลาในการศึกษานานกว่า 1 ปี ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า ตัวแปรหลักในการดำรงอยู่ของชุมชนคือ การต่อสู้ของชาวบ้านในการรักษามิติทางภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านเอาไว้ โดยมีเครือข่ายการสื่อสารหลัก 3 กลุ่มคือ สภากาแพ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ และเครือข่ายกิจกรรมของวัดทุ่งขวาง ซึ่งก่อให้เกิดการทำงานประสานกันของเครือข่ายการสื่อสาร มี

แบบแผนการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งแนวตั้ง/แนวนอน เชิงรุก/เชิงรับ การสื่อสารทางเดียว/สองทาง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบการสื่อสารในหลาย ๆ ระดับ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกที่หลากหลายใน การสื่อสาร นอกจากนี้ เครือข่ายทั้งสามยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการข้อมูลข่าวสารภายใน/ภายนอกชุมชน การจัดการความขัดแย้งทางสังคม การสร้างและกระชับสายสัมพันธ์ทางสังคม และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์/ศักดิ์ศรีแห่งชุมชน

ในงานวิจัยกลุ่มนี้ ยังมีงานของพรณสิริ จิตรัตน์ (2544, น. บทคัดย่อ) เรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี,” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี กระบวนการขยายกลุ่มและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในกระบวนการรวมกลุ่มของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มแกนนำของเครือข่าย และการเก็บข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเครือข่ายของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี เป็นเครือข่ายการสื่อสารแบบรวมศูนย์ มีสมชาย คุณปลื้ม เป็นศูนย์กลาง สมาชิกเครือข่ายประกอบด้วยญาติของเขา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ.ชลบุรี และผู้นำท้องถิ่นใน จ.ชลบุรี โดยรูปแบบการสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารแบบเป็นทางการ เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่มีการครอบงำสูง มีการรวมศูนย์สูง มีความยืดหยุ่นน้อย ไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีความไม่สมดุลสูง และเป็นเครือข่ายเปิด

กระบวนการขยายกลุ่มประกอบไปด้วย 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การปรากฏขึ้นของหัวหน้ากลุ่ม ระยะที่ 2 การก่อตัวของกลุ่ม ระยะที่ 3 การขยายตัวของกลุ่ม และระยะที่ 4 กลุ่มที่เป็นรูปธรรมและมีแบบแผนชัดเจน และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในกระบวนการรวมกลุ่ม ปัจจัยหลัก คือ ผู้นำกลุ่มและการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก ปัจจัยสนับสนุน คือ การสื่อสาร การพยายามจัดการความขัดแย้ง ความเคร่งครัดในกฎระเบียบ โครงสร้างเครือข่ายที่ครอบคลุม และผลงานด้านการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านครัว

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านครัว มีงานของ ชูลีรัตน์ เจริญพร (2542) ศึกษาเรื่อง “การเคลื่อนไหวของชุมชนและองค์กร: กรณีศึกษาชุมชนบ้านครัว” เมื่อปี 2542 เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการเกิดขึ้นและพัฒนาการขององค์กรชุมชนบ้านครัว และวิเคราะห์กระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านครัว ในการคัดค้านกรณีการเวนคืนพื้นที่ชุมชน เพื่อการก่อสร้างทางด่วนขั้นที่ 2

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวของชุมชนบ้านครัว คือ ความสามารถ ยืนหยัดต่อสู้ของชาวชุมชนบ้านครัว เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การต่อสู้ประสบความสำเร็จอย่างน้อยในระดับหนึ่ง คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวชุมชน ซึ่งมีผลมาจากความเป็นชาวมุสลิมที่เคร่งครัดในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะกึ่งอิสระ (Relative Autonomy) ของชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญอีกเงื่อนไขหนึ่ง ลักษณะกึ่งอิสระ ทำให้ชุมชนสามารถเคลื่อนไหวตอบโต้รัฐได้ ชุมชนมีความเป็นอิสระในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน จากฐานของสังคมวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งก็มีลักษณะกึ่งอิสระจากความควบคุมของรัฐด้วยเช่นกัน และองค์กรชุมชนที่ตั้งขึ้นนี้ ได้เป็นองค์กรหลักที่นำการเคลื่อนไหวของชุมชนมาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี ซึ่งองค์กรดังกล่าว มีสาโรจน์ ผีอกสำลี อดีตประธานชุมชนบ้านครัวตะวันตก ซึ่งดำรงตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการเฉพาะกิจกรณีต่อต้านทางด่วน CD Road ระหว่างปี 2531 ตราบจนมาถึงปัจจุบัน เป็นผู้ให้ข้อมูล สำหรับสาโรจน์ผู้นี้ เป็นบุคคลเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยฉบับนี้เช่นกัน

ในการศึกษาดังกล่าวยังพบด้วยว่า จากการศึกษาระบบการเคลื่อนไหวขององค์กรชุมชนบ้านครัว พบว่า ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการเป็นองค์กรนำการเคลื่อนไหว คือ 1. สามารถปรับโครงสร้างองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ เช่น การเพิ่ม คณะกรรมการองค์กร เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน และให้สอดคล้องกับยุทธวิธีที่องค์กรใช้ในการเคลื่อนไหวแต่ละช่วง 2. ความสามารถในการประสานกลุ่มพันธมิตรที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มพันธมิตรที่เป็นชาวชุมชนอื่น ที่มีประสบการณ์คล้ายกับชุมชนบ้านครัว พันมิตรกลุ่มนี้ได้ร่วมแลกเปลี่ยนบทเรียนจากการต่อสู้และช่วยเสนอทางออก ทางเลือกในแง่ยุทธวิธีต่อสู้ พันมิตรอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มนักวิชาการ ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับชุมชน กลุ่มนักวิชาการมุสลิม จุฬาราชมนตรี และพันธมิตร ที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มสื่อสารมวลชน ซึ่งเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่อสาธารณชน และ 3. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหว ที่องค์กรชุมชนสัมพันธ์กับกลุ่มพันธมิตรที่หลากหลาย มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีฐานสนับสนุนด้านข้อมูลวิชาการ ฐานการสนับสนุนจากชาวชุมชนอื่น และฐานทางกระแสสาธารณะ

นอกจากนี้ ไชยจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์ (2543) ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร” ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีลักษณะ 2 ทาง แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ได้แก่ การทักทาย การพูดคุย ระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุม การพูดคุยของคนกลุ่มต่าง ๆ ระดับชุมชนเป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มหลาย ๆ

กลุ่มที่มีความซับซ้อนกัน ลักษณะที่ชาวชุมชนแสดงถึงความรู้สึกร่วมกัน ความรู้สึกติดถิ่น และผลงานความร่วมมือต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา การเมือง สุขภาพและอนามัย การพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในชุมชน การแข่งขันกีฬา การบริจาค และการประชุม ปัจจัยที่ชาวชุมชนแสดงถึงความผูกพันต่อชุมชนได้แก่ ความเป็นมุสลิม ลักษณะกิจกรรม แกนนำริเริ่มกิจกรรม และผลกระทบจากกรณีทางด่วน กลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนในการจัดการปัญหาได้แก่ การใช้ศาสนาอิสลามในการรวมคนในชุมชน การประสานกลุ่มแกนนำ การจัดการในชุมชน การใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร การกระจายข่าวสารอย่างรวดเร็วภายในชุมชน การใช้สื่อเฉพาะกิจ โดยเสนอเรื่องราวจากแนวคิดทางศาสนาอิสลาม ใช้ภาษาที่กระชับ เข้าใจง่าย ใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารให้เป็นประเด็นข่าวในระดับประเทศ และการสร้างพันธมิตรภายนอก กลยุทธ์การสื่อสารในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ได้แก่ การสื่อสารภายในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยใช้ “กิจกรรม” ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในการดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนรวมในกิจกรรมต่าง ๆ การใช้หลักศาสนาในการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและการใช้คนนอก ได้แก่ นักวิชาการและสื่อมวลชนที่ช่วยเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนให้เป็นที่แพร่หลายในระดับประเทศ

จากกรอบการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม แนวคิดเครือข่าย การสื่อสารทางการเมือง แนวคิดอำนาจนำ หลักการแห่งความเป็นพี่น้องกันในอิสลาม รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นั้น จะถูกหลอมรวม และนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ต่อไป